

Briselē, 2022. gada 10. novembrī
(OR. en)

14613/22

AGRI 620
ENV 1139

PAVADVĒSTULE

Sūtītājs:	Eiropas Komisijas ģenerālsekretāre, parakstījusi direktore <i>Martine DEPREZ</i>
Saņemšanas datums:	2022. gada 10. novembris
Saņēmējs:	Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretāre <i>Thérèse BLANCHET</i>
K-jas dok. Nr.:	COM(2022) 590 final
Temats:	KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI Mēslošanas līdzekļu pieejamības un cenas pieņemamības nodrošināšana

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2022) 590 *final*.

Pielikumā: COM(2022) 590 *final*

Briselē, 9.11.2022.
COM(2022) 590 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Mēslošanas līdzekļu pieejamības un cenas pieņemamības nodrošināšana

1. IEVADS

Patlaban plašumā vēršas **minerālmēslojuma krīze, kāda pasaulē** nav pieredzēta kopš 20. gs. septiņdesmitajiem gadiem. Covid-19 pandēmija, tās izraisītie piegādes ķēžu pārrāvumi un tai sekojošā enerģētikas krīze ir noveduši pie rekordaugstām mēslošanas līdzekļu cenām.

Mēslošanas līdzekļiem ir **liela nozīme nodrošinātībā ar pārtiku**¹.

Krievijas nelikumīgais un nepamatotais iebrukums Ukrainā ir būtisku nelabvēlīgi iespaidojis pasaules mēslošanas līdzekļu tirgus, kuros jau tāpat valdīja saspringts stāvoklis. Tas ir atklājis vājās vietas, kas saistītas ar pasaules paļaušanos uz pavisam nedaudziem globālajiem piegādātājiem. Krievija, kuras daļa no globālā mēslošanas līdzekļu eksporta 2020. gadā bija aptuveni 15 %, ir noteikusi pārtikas produktu un mēslošanas līdzekļu eksporta ierobežojumus, tādā veidā samazinot piedāvājumu un paaugstinot cenas visā pasaulē. Mēslošanas līdzekļu trūkums un augstās cenas saasina pārtikas nodrošinājuma krīzi pasaulē², un, lai novērstu mēslošanas līdzekļu globālo nepietiekamību, ir vajadzīgi saskaņoti centieni. ES, izmantojot ātru un visaptverošu **Eiropas komandas reakciju uz globālo pārtikas trūkumu**, ir intensificējusi centienus vērsties pret nenodrošinātību ar pārtiku visā pasaulē un mīkstināt pārtikas krīzes ietekmi mazāk aizsargātajās valstīs.

Turklāt **ES solidaritātes joslas un Melnās jūras reģiona graudu iniciatīva**, kas ļauj Ukrainai turpināt eksportēt labību un palīdz stabilizēt tirgus un pazemināt pārtikas cenas, ir iedarbīgi vājinājuši pārtikas krīzi. **ES un Ukrainas solidaritātes joslas** ir kļuvušas par nozīmīgu tirdzniecības saiti starp Ukrainu, ES un pārējo pasauli un līdz šim ir atvieglājušas vairāk nekā 14 miljonu tonnu Ukrainas lauksaimniecības preču (graudu, eļļas augu sēklu un saistītu produktu, tai skaitā mēslošanas līdzekļu) eksportu, tādējādi palīdzot vājināt globālo pārtikas krīzi. ES ir atbalstījusi ANO un Turcijas veicinošo lomu, aicinādama Melnās jūras reģiona graudu iniciatīvu turpināt arī pēc 19. novembra. Shēmas pārtraukšana smagi ietekmētu pārtikas nodrošinājumu visā pasaulē.

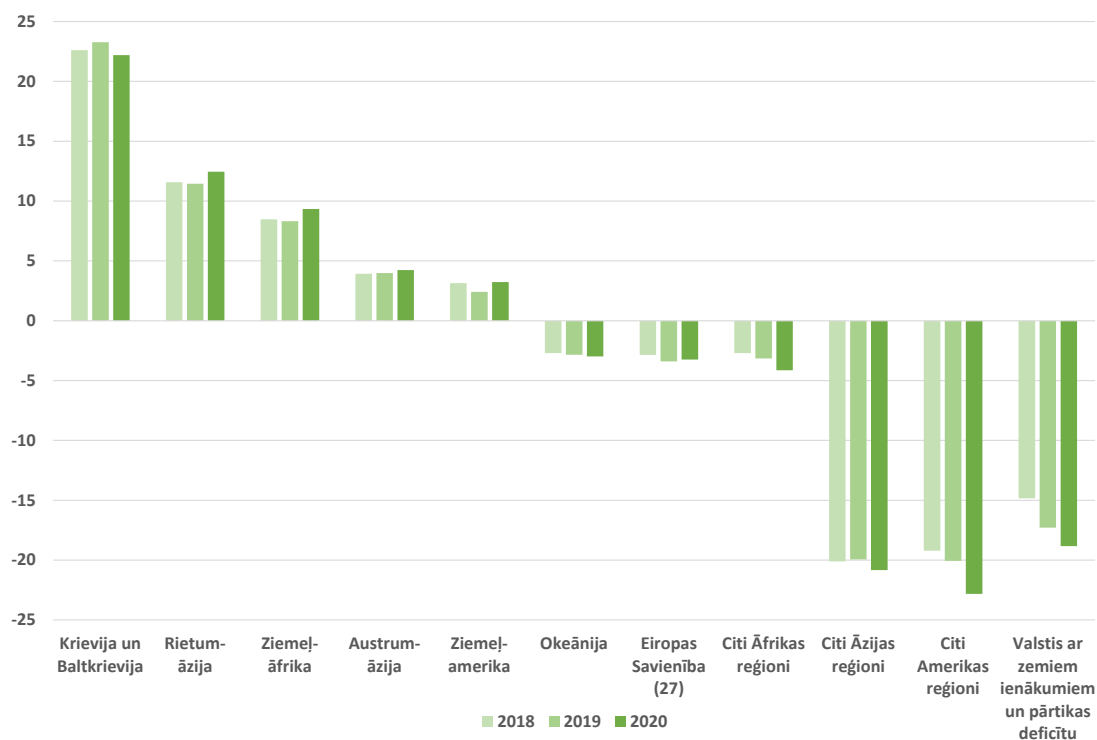
No saspringtā stāvokļa mēslošanas līdzekļu tirgos īpaši cieš **valstis ar zemiem un vidējiem ienākumiem**. 2022. gadā rekordliels skaits – **222 miljoni cilvēku – 53 valstīs akūti cieš no pārtikas trūkuma** un viņiem ir vajadzīga steidzama palīdzība. Visvairāk skartās valstis ir Somālija, Afganistāna, Etiopija, Nigērija, Dienvidsudāna un Jemena, kā arī Dienvidamerikas reģions.

¹ Sk. šā paziņojuma 1. pielikumu, kurā sniegts īss skaidrojums par bioloģiskajiem un ķīmiskajiem procesiem, kas ir mēslošanas līdzekļu darbības un ietekmes pamatā.

² Sk. Komisijas 2022. gada 23. marta paziņojumu “Pārtikas nodrošinājuma garantēšana un pārtikas sistēmu noturības stiprināšana”, COM(2022) 133 final.

Lai gan dzīvotspējīga pārtikas ražošana ir atkarīga ne tikai no mēslošanas līdzekļiem vien, pašreizējā situācija īpaši kritiska ir tāpēc, ka **mēslošanas līdzekļu trūkums īstermiņā var nelabvēlīgi ietekmēt lauksaimniecības ražību**. Mazāka ražība nozīmē mazāk pārtikas. ANO ir brīdinājusi par globālo mēslošanas līdzekļu krīzi, norādīdama, ka tā var apdraudēt pārtikas ražošanu nākamajos gados un attiecīgi ietekmēt valstis, kurām nav fiskālas iespējas īstenot atbalsta programmas, lai uzturētu mēslošanas līdzekļu cenas pieņemamību.

1. att. Mēslošanas līdzekļu neto tirdzniecība, izteikta miljonos tonnu barības vielu

Avots: FAOSTAT³.

Mēslošanas līdzekļu deficītu pasaulē galvenokārt izraisa augstās cenas, kādas nākas maksāt par dabasgāzi, kas vajadzīga slāpekļa mēslošanas līdzekļu ražošanai⁴. **Mēslošanas līdzekļu rūpniecība Eiropā ir spēcīga**, taču tā ir atkarīga no dabasgāzes, kā arī no fosfātu un kālija⁵ importa. 2022. gada vasarā gāze veidoja līdz pat 90 % no amonjaka ražošanas mainīgajām izmaksām ES (amonjaks ir slāpekļa mēslošanas līdzekļu

³ Ģeogrāfiskie agregātdati ir FAOSTAT agregātdati vai iegūti no tiem.

⁴ Mēslošanas līdzekļu tirgus stāvoklis un mehānismi ES un pasaulē ir īsumā aprakstīti šā paziņojuma 2. pielikumā.

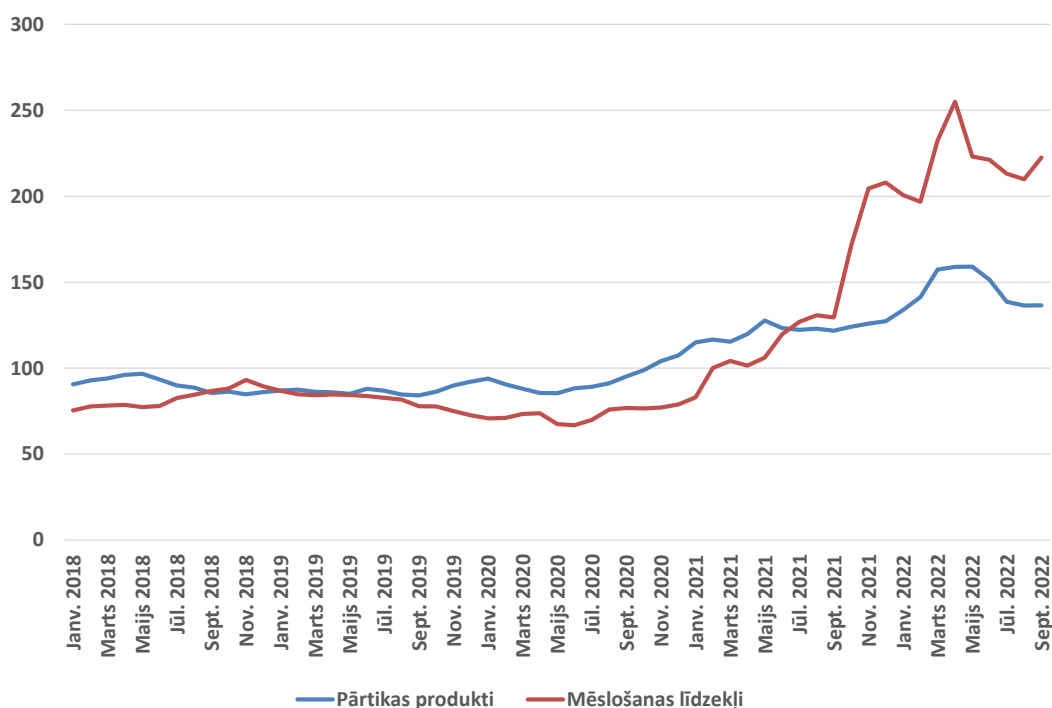
⁵ Galvenie makroelementi, ko izmanto mēslošanas līdzekļu ražošanā, ir slāpeklis, fosfors un kālijs.

starpprodukts). 2022. gada augustā, kad gāzes cenas sasniedza maksimumu, nozare slēdza 70 % amonjaka ražošanas jaudas, jo ražošana bija kļuvusi nerentabla. Pazīmes liecina, ka pašreizējais jaudas izmantojums ir 50 %. Ja gāzes cenas turpinātu kristies, paredzams, ka jaudas izmantojums turpinātu kāpt. Mazāks ES produkcijas apjoms nozīmē arī mazāku ES eksportu uz trešām valstīm. Šā gada pirmajos astoņos mēnešos slāpekļa mēslošanas līdzekļu un to starpproduktu eksports ir sarucis par 9 %, bet imports – pieaudzis par 19 %.

Lai gan mēslošanas līdzekļi ES joprojām ir pieejami, lauksaimnieki bažījās, vai varēs atļauties tos iegādāties (slāpekļa mēslošanas līdzekļu cenas 2022. gada septembrī salīdzinājumā ar pagājušā gada septembri pieaugušas par 149 %), jo īpaši tāpēc, ka arī citu ielaides resursu (enerģijas) cenas ir ievērojami kāpušas. Augstās mēslošanas līdzekļu cenas ietekmē lauksaimnieku lēmumus par iepirkumiem un sēšanu/stādīšanu, un tas savukārt var ietekmēt nākamās sezonas ražu un **ES devumu globālās pārtikas pieejamības** un cenas pieņemamības nodrošināšanā.

Pasākumi, ko ES īsteno, lai **augstās enerģijas cenas ierobežotu**, uzlabos apstākļus, kādos darbojas mēslošanas līdzekļu rūpniecība. Tomēr jārikojas drīzāk un mērķtiecīgāk. Šajā paziņojumā ierosinātajām īstermiņa darbībām būtu jāatvieglo grūtības, ar kurām saskaras ES lauksaimnieki un mēslošanas līdzekļu ražotāji, un jātuvinā ES stratēģiskais mērķis, dažādojot ražošanu un nodrošinot uzticamas piegādes ķēdes, **samazināt atkarību no Krievijas importa**. Pasaules mērogā ES iesaistīšanās cīņā pret pārtikas trūkumu jāpastiprina vēl vairāk.

2. att. Globālais mēslošanas līdzekļu un pārtikas biržas preču cenu indekss (indekss 100=2010)

Avots: Pasaules Banka.

ES stratēģisko virsmērķi joprojām nosaka **stratēģijā “No lauka līdz galdam”** nospraustie mērķrādītāji. Pierādījumi liecina, ka mēslošanas līdzekļi ne vienmēr tiek lietoti pareizi. Dažos reģionos **barības vielu zudumi** veido līdz pat 50–60 % uz lauka izkliedētā daudzuma, un tas liecina, ka daudzviet ES uz hektāru aramzemes izlietotais mēslošanas līdzekļu daudzums ir pārmērīgs un dod vien niecīgu ražības pieaugumu. Tāpēc jāsasniedz stratēģijas “No lauka līdz galdam” mērķis līdz 2030. gadam par 50 % samazināt barības vielu zudumus, vienlaikus saglabājot augsnes auglību.

Tomēr īstermiņā un ģeopolitiskas nenoteiktības apstākļos būtu jādara viss iespējamais, lai nepieļautu, ka ES nerimīgais **devums pārtikas pieejamības un cenas pieņemamības nodrošināšanā** apstāst. Jānodrošina, ka ES sankcijas pret Krieviju tiek īstenotas, kā paredzēts, proti, atļauj mēslošanas līdzekļu tranzītu un plūsmu, lai tos varētu izmantot lauksaimnieki ES un aiz tās robežām. Ātrāka pāreja uz **ilgtspējīgu pārtikas ražošanu un inovatīvām tehnoloģijām** ir Savienības strukturālais risinājums, kā nodrošināt pārtikas pieejamību un cenas pieņemamību un aizsargāt mūsu vides un planētas veselību.

Šajā paziņojumā Komisija nāk klajā ar konkrētām **iekšzemes darbībām**.

- Komisija norāda, ka saskaņā ar Komisijas paziņojumu “Taupīsim gāzi, lai ziemā nepietrūkst” gāzes normēšanas gadījumā dalībvalstīs nacionālajos ārkārtas rīcības plānos par prioritāti var noteikt mēslošanas līdzekļu ražotājiem dodamu **nepārtrauktu un netraucētu piekļuvi dabasgāzei**.
- Grozītais **valsts atbalsta krīzes pagaidu regulējums** ļauj sniegt īpašu atbalstu lauksaimniekiem un mēslošanas līdzekļu ražotājiem. Ar otro regulējuma grozījumu, kas izdarīts 2022. gada 28. oktobrī, Komisija ir palielinājusi lauksaimniekiem izmaksājamā ierobežotā atbalsta maksimālos apjomus un – ar konkrētiem aizsargnosacījumiem – palielinājusi elastīgumu un iespējas sniegt atbalstu uzņēmumiem, kurus ietekmē augošās enerģijas izmaksas, piemēram, mēslošanas līdzekļu ražotājiem. Šādu mērķorientētu atbalstu ir iespējams izvērst daudz tālāk un plašāk par nozarei patlaban apstiprināto nelielo atbalsta īpatsvaru. Piemēram, mēslošanas līdzekļus varētu iegādāties publiskā sektora iestādes, kas tos lauksaimniekiem piedāvātu par zemākām cenām.
- Līdzekļus, ko ienes tādi pasākumi kā dažiem elektroenerģijas ražotājiem noteiktie **tirgus ieņēmumiem griesti** un Savienības tiesību aktos paredzētā **solidaritātes iemaksa**, ar piemērojamajiem nosacījumiem var izmantot arī nacionālā atbalsta shēmu vajadzībām.
- Komisija kopīgi ar dalībvalstīm skatīs, vai **lauksaimniecības rezervi**, kuras apjoms 2023. finanšu gadā ir 450 miljoni EUR, vajadzētu izmantot arī tādēļ, lai palīdzētu lauksaimniekiem, kurus ietekmē ielaides resursu augstās izmaksas.

- Komisija izskatīs un ar dalībvalstīm apspriedīs jautājumu, kā mēslošanas līdzekļu problēmas risināšanai varētu optimāli izmantot **KLP stratēģiskos plānus**. Ilgtspējīgas mēslošanas pasākumi būtu jāievieš paātrināti. Komisija mudina dalībvalstis nodrošināt, ka to plāni tiek pārskatīti, lai palīdzētu lauksaimniekiem mēslošanas līdzekļus izmantot efektīvāk un ilgtspējīgāk, ja šā aspekta plānošana līdz šim nav bijusi pietiekama. Komisija atzinīgi vērtēs un atbalstīs šādus grozījumus un gādās par to, ka šīs intervences mazina un novērš videi kaitīgas barības vielu zudumus.
- Komisija rīkosies, lai ES mēslošanas līdzekļu **tirgus pārredzamību** uzlabotu ar jaunu tirgus novērošanas centru, kas jāizveido 2023. gadā, un regulārām apspriedēm ar ieinteresētajām personām Eiropas Pārtikas nodrošinājuma krīzgatavības un reaģēšanas mehānisma (*EFSCM*) ekspertu grupā.
- Tiecoties veicināt ES **atvērto stratēģisko autonomiju** kā iespēju ES garantēt pārtikas piegādes drošību un noteikt augstus ilgtspējas standartus, Komisija attiecībā uz mēslošanas līdzekļiem mudinās veikt šādus pasākumus:
 - sagādāt labāku piekļuvi **organiskajam mēslojumam** un barības vielām no reciklētu atkritumu plūsmām, īpaši reģionos, kuros organisko mēslojumu izmanto maz;
 - atbalstīt Eiropas slāpekļa mēslošanas līdzekļu rūpniecības pārveidi par nozari, kas balstās uz **amonjaku, kura ražošanā izmanto atjaunīgu un nefosilu ūdeņradi**;
 - nodrošināt stabilu un funkcionējošu normatīvo vidi, kas reglamentē **atjaunīga un mazoglekļa ūdeņraža** ražošanu, un tādā veidā gādāt par to, ka no atjaunīga un mazoglekļa ūdeņraža ražotu mēslošanas līdzekļu tirgus var strauji attīstīties;
 - atbalstīt **importa dažādošanu**, lai mazinātu atkarību no Krievijas;
 - 2023. gadā sākt jaunu **Eiropas Inovācijas padomes** uzdevumu lauksaimniecības izturētspējas jomā.
- Komisija 2023. gada pirmajā ceturksnī pieņems **integrētas barības vielu pārvaldības rīcības plānu**, kura mērķis ir ES un valstu līmenī rīkoties, lai, ņemot vērā dalībvalstu izejas punktus un nulles piesārņojuma mērķi, uzlabotu barības vielu izmantošanas efektivitāti.

Starptautiskajā arēnā Komisija:

- turpinās sadarbīties ar dalībvalstīm un Eiropas finanšu iestādēm, lai ar Eiropas komandas pieeju iesaistītos **reakcijā uz globālo pārtikas trūkumu**, proti, tās četros virzienos (**solidaritāte, ražošana, tirdzniecība un daudzpusīgums**);
- kopīgi ar dalībvalstīm, Ukrainu, Moldovu un relevantajām ieinteresētajām personām turpinās strādāt pie tā, lai palielinātu ES un Ukrainas solidaritātes joslu spējas;
- **sadarbosies ar izraudzītām ES partnervalstīm**, arī ar Globālā mēslošanas līdzekļu izaicinājuma (*Global Fertilisers Challenge*) palīdzību, lai **ar rezultatīvu un ilgtspējīgu lauksaimniecisko praksi** un alternatīvām, kas balstās uz ilgtspējīgu augsnes auglības pārvaldību, mazinātu atkarību no importētiem minerālajiem mēslošanas līdzekļiem un to izmantojumu;
- uzlabos globālā mēslošanas līdzekļu tirgus pārredzamību, piedaloties relevantās starptautiskās iniciatīvās mēslošanas līdzekļu jomā, jo īpaši **G20 Lauksaimniecības tirgus informācijas sistēmā (AMIS)**;
- kopīgi ar ANO aģentūrām un starptautiskām finanšu iestādēm turpinās darbu pie tā, lai **divpusējos un daudzpusējos forumos** pievērstos jautājumiem par mēslošanas līdzekļu pieejamību un cenas pieņemamību un palīdzētu rast ilgtspējīgus daudzpusējus risinājumus;
- palielinās atbalstu, kas **vērsts uz maksājumu bilances** vajadzībām, un šim nolūkam izmantos arī SVF Nabadzības mazināšanas un izaugsmes trasta fondu, un, lai attīstītu inovatīvas un ilgtspējīgas investīcijas, stratēģijas *Global Gateway* satvarā pastiprinās sadarbību ar neatkarīgām finanšu iestādēm;
- lai izpildītu saistības, ko tā uzņēmusies saskaņā ar deklarāciju par pārtikas trūkumu, par kuru panākta vienošanās pēdējā ministru konferencē, sāks diskusijas par pārredzamības uzlabojumiem, arī par **vairīšanos PTO noteikt eksporta ierobežojumus mēslošanas līdzekļu tirdzniecībā**;
- turpinās kopīgi ar dalībvalstīm strādāt pie tā, lai nodrošinātu, ka **agropārtikas produktu, to vidū mēslošanas līdzekļu, globālā tirdzniecība** var noritēt netraucēti;
- **intensificēs darbu pie kopīga paziņojuma un diplomātiskiem informatīviem pasākumiem**, lai izceltu un konsolidētu Eiropas komandas reakciju uz pārtikas trūkumu un cīnītos pret Krievijas dezinformāciju. ES turpinās uzraudzīt un apkarot Krievijas īstenoto manipulāciju ar informāciju, arī izmantojot tādas ES publiskos kanālus kā *EUvsDisinfo*, un vienlaikus turpinās sadarbīties ar līdzīgi domājošiem partneriem, jo īpaši G7 un NATO satvarā.

2. MĒSLOŠANAS LĪDZEKĻU PIEEJAMĪBAS UN CENAS PIEŅEMAMĪBAS NODROŠINĀŠANA ES

2.1. Tirgus uzraudzība

Kopš lauksaimniecības ielaides resursu cenu pieauguma 2021. gadā mēslošanas līdzekļu tirgus jautājums ir iekļauts darba kārtībā Komisijas sanāksmēs ar ieinteresētajām personām un dalībvalstīm, arī Eiropas Pārtikas nodrošinājuma krīžgataavības un reaģēšanas mehānismā (*EFSCM*) un mēslošanas līdzekļu ekspertu grupas sanāksmēs.

Datu par mēslošanas līdzekļu rūpniecības un/vai lauksaimnieku un ražotāju organizāciju krājumiem nav. Komisija ar ES **mēslošanas līdzekļu tirgu novērošanas centru** uzlabos tirgus pārredzamību un izskatīs veidus, kā no dalībvalstīm un ieinteresētajām personām iegūt vairāk reāllaika datu.

2.2. Kopējā lauksaimniecības politika (KLP) un dalībvalstu KLP stratēģiskie plāni

Saskaņā ar jauno KLP lauksaimniekiem ir plaši pieejams finansiāls atbalsts, kura mērķis ir **mēslošanas līdzekļu izmantojumu optimizēt**, lai lauksaimniekiem sagādātu vidiskus, klimatiskus un ekonomiskus ieguvumus. Dalībvalstu paraugprakse liecina, ka, palielinot slāpekļa izmantošanas efektivitāti, mēslošanas līdzekļu izmantojumu iespējams samazināt, vienlaikus saglabājot vai pat palielinot ražību, kā arī labvēlīgi ietekmējot vispārējo augsnes auglību⁶. Lielāka efektivitāte ES samazinās vajadzību pēc mēslošanas līdzekļiem un tajā pašā laikā mazinās spriedzi pasaules tirgū.

Jaunajā zaļajā arhitektūrā pastiprināta nosacījumu sistēma (LLVS un TANPP), kuras uzdevums ir aizsargāt un uzlabot augsnes veselību un auglību⁷, ir apvienota ar brīvprātīgiem pasākumiem, ko dalībvalstis izstrādājušas, lai palīdzētu lauksaimniekiem pārsniegt minimālās prasības, arī barības vielu pārvaldības jomā. Lauksaimnieku brīvprātīgie pasākumi ietver tādas intervences kā **ekoshēmas, agrovides saistības un klimata pārvaldības saistības**. Visos KLP stratēģiskajos plānos barības vielu izmantošanas efektivitātei pievēršas ar dažādām darbībām.

⁶ Šajā kontekstā priekšlikums 2023. gadā pieņemt tiesību aktu par augsnes veselību nodrošinās tālākus mērķtiecīgus vidēja termiņa / ilgtermiņa risinājumus jautājumā par auglīgu augsni ES nodrošinātībai ar pārtiku.

⁷ Laba lauksaimnieciskā un vidiskā stāvokļa (LLVS) standarti un tiesību aktos noteiktās pārvaldības prasības (TANPP), kas relevantas barības vielu jomā, ir no Nitrātu direktīvas izrietošo pienākumu izpilde (2. TANPP), buferjoslu izveide gar ūdenstecēm (4. LLVS), augsnes erozijas novēršanas un minimālā augsnes seguma nodrošināšanas pasākumi (5. un 6. LVVS) un augmaiņa (7. LLVS).

- Intervences veicina **kultūraugu dažādošanu un uzlabotu augmaiņu, kurā iekļauti proteīnaugi**. KLP plāni atbalsta arī **uztvērējaugus**⁸, kas palielina zaļmēslojuma un **augsnes organiskās vielas** daudzumu, vai saistības palielināt augsnes segumu, kas pārsniedz minimālās prasības.
- KLP stratēģiskie plāni rosina plašāk ieviest **barības vielu pārvaldības plānus**, kas sniedzas tālāk par jomām, kurās tie jau ir obligāti saskaņā ar Nitrātu direktīvu, un palielina to izmantošanas efektivitāti.
- **Precīzā lauksaimniecība, bioloģiskā lauksaimniecība un agroekoloģija** plānu satvarā tiek atbalstīta kā pārvaldības saistības un investīcijas jaunā tehnikā, prakses, kas ļauj izmantot mazāk mēslošanas līdzekļu, un labāka piekļuve konsultācijām un apmācībai⁹.
- KLP stratēģiskie plāni atbalsta **minerālmēslojuma daļēju aizstāšanu ar organisko mēslojumu**, piemēram, kūtsmēsliem, notekūdeņu dūņām un bioatkritumiem, kas iegūti metanizācijas procesos vai bioloģiskajā un termiskajā apstrādē, un vienlaikus nodrošina, ka tas nenoved pie lielākiem barības vielu zudumiem.

Sarunās, kuru rezultātā tika pieņemti KLP stratēģiskie plāni, Komisija mudināja dalībvalstis plānos iekļaut pasākumus, kas saistīti ar praksēm, kuras ļauj optimizēt mēslošanas līdzekļu izmantošanas efektivitāti. Kad visi plāni būs pieņemti, **tā gādās par to, lai plānotās intervences tiktu pārraudzītas un īstenotas**. Tā mudinās dalībvalstis panākt, lai lauksaimnieki **plaši izmantotu šos pasākumus**. Komisija aicinās dalībvalstis **nākamajās KLP stratēģisko plānu pārskatīšanas reizēs** apsvērt vēl citu prioritāšu noteikšanu un šādu intervenču vēriena palielināšanu. Konkrēti **Komisija aicina dalībvalstis ātrāk ieviest Lauku saimniecības ilgtspējas rīku attiecībā uz barības vielām (FaST)** un paātrināt tā izmantošanu lauksaimnieku vidū¹⁰.

2.3. Ārkārtas pasākumi un lauksaimniecības rezerve

Lai atbalstītu ražotājus, kurus Ukrainā notiekošā kara smagās sekas skārušas visvairāk, Komisija 2022. gada martā pieņēma 500 miljonu EUR vērtu **ārkārtas atbalsta paketi**. Šim nolūkam tika izmantoti KLP krīzes rezerves līdzekļi. Uz šā pamata dalībvalstis ir sniegušas finansiālu atbalstu 492 miljonu EUR apmērā, priekšroku dodot lauksaimniekiem, kuri piekopj ilgtspējīgas prakses un kurus krīze skārusi vissmagāk.

⁸ Uztvērējaugi uzņem no iepriekšējo kultūraugu mēslošanas pārpalikušo slāpekli un tādā veidā novērš tā zudumus, kas rastos izskalošanās rezultātā.

⁹ Ar precīzo lauksaimniecību saistītās investīcijas ir iekļautas 24 plānu projektos.

¹⁰ Lauku saimniecības ilgtspējas rīks attiecībā uz barības vielām ļauj lauksaimniekiem optimizēt mēslošanas līdzekļu izmantošanu laika, daudzuma un vietas ziņā.

No reformētās KLP **lauksaimniecības rezerves** 2023. gadā 450 miljoni EUR būs pieejami valsts intervences un publiskās uzglabāšanas pasākumiem, kas veicami, lai stabilizētu lauksaimniecības tirgus, vai ārkārtas pasākumiem, ar kuriem reaģē uz tirgus traucējumu draudiem, veselības riskiem vai citām ārkārtas situācijām, kā noteikts Tirgu kopīgās organizācijas regulā. Komisija kopīgi ar dalībvalstīm skatīs, vai no lauksaimniecības rezerves finansētos ārkārtas pasākumus vajadzētu izmantot arī tādēļ, lai nepieļautu tirgus traucējumus, ko radītu saspringtā situācija mēslošanas līdzekļu tirgū un tās ietekme uz ES lauksaimnieku produkciju.

2.4. Valsts atbalsta krīzes pagaidu regulējums – finansiālās palīdzības kanāls

Valsts atbalsta krīzes pagaidu regulējums (“regulējums”) dod dalībvalstīm iespēju izmantot valsts atbalsta noteikumos paredzēto elastību un cita starpā ļauj tām palīdzēt primāro lauksaimniecības produktu ražotājiem, arī iegādāties mēslošanas līdzekļus, un mēslošanas līdzekļu ražotājiem. Ievērojot konkrētus aizsargnosacījumus, dalībvalstis atbalstu drīkst piešķirt, lai uzņēmumiem, to vidū arī primārās lauksaimniecības uzņēmumiem un mēslošanas līdzekļu ražotājiem, segtu daļu no nesenā gāzes un elektroenerģijas izmaksu pieauguma.

Laikā no 2022. gada marta līdz septembrim Komisija saskaņā ar regulējumu ir apstiprinājusi 18 **īpaši lauksaimniecībai domāta atbalsta shēmas** ar kopējo budžetu aptuveni 3,5 miljardu EUR apmērā. Trīs no šīm shēmām paredzētas mēslošanas līdzekļu iegādei, ko veic lauksaimnieki (kopējais budžets 855 miljoni EUR). Vairums dalībvalstu ir izvēlējušās “visaptverošas shēmas”, kas atvērtas visām tautsaimniecības nozarēm (2022. gada septembrī 455 miljardi EUR). Dažas dalībvalstis ir izvēlējušās valsts atbalsta shēmas, kas īpaši paredzētas energoietilpīgu uzņēmumu atbalstam.

2022. gada 28. oktobrī **regulējums tika pielāgots** dalībvalstu vajadzībām atbalstīt energoietilpīgus uzņēmumus, kurus krīze skārusi vissmagāk, to vidū mēslošanas līdzekļu ražotājus. Mēslošanas līdzekļu ražotāji, kas uzskatāmi par īpaši skartu nozari, var gūt labumu no lielākas atbalsta intensitātes un atbalsta summām līdz 150 miljoniem EUR¹¹, ja tie atbilst attiecināmības kritērijiem. Attiecībā uz uzņēmumiem, kas saņem lielākas atbalsta summas, krīzes pagaidu regulējums paredz saistības virzīties uz energopatēriņa oglekļa pēdas samazināšanu un īstenot energoefektivitātes pasākumus. Turklāt ir palielināts primārajai lauksaimniecībai (lauksaimniekiem) domātā atbalsta maksimālais apjoms, kas dod dalībvalstīm iespēju pēc vajadzības palīdzēt lauksaimniekiem iegādāties mēslošanas līdzekļus.

Valsts atspaidi var izpausties dažādos veidos, ne tikai kā valsts atbalsta pasākumi vien. Piemēram, publiskā sektora iestādes var iepirkt mēslošanas līdzekļus par konkurētspējīgākām tirgus cenām (sakarā ar iestāžu spēju aizstāvēt savas intereses) un

¹¹ Komisijas paziņojums “Krīzes pagaidu regulējums valsts atbalsta pasākumiem, ar ko atbalsta ekonomiku pēc Krievijas agresijas pret Ukrainu”, C(2022) 7945 final.

piedāvāt tos lauksaimniekiem par zemākām cenām (šajā gadījumā tas būtu valsts atbalsta elements), ievērojot regulējumā noteiktās piemērojamās robežas. Turklāt dalībvalstis varētu nodrošināt, ka mēslošanas līdzekļi lauksaimniekiem tiek sadalīti pārdomātā un nediskriminējošā veidā, jo īpaši gāzes normēšanas pasākumu gadījumā.

2.5. Cits ES finansējums

Sakarā ar dažiem elektroenerģijas ražotājiem noteiktajiem tirgus ieņēmumu griestiem un solidaritātes iemaksu¹² dalībvalstu rīcībā var būt līdzekļi, ko tās, **cita starpā ar regulējuma starpniecību, var novirzīt intensīviem enerģijas lietotājiem, piemēram, lauksaimniekiem vai mēslošanas līdzekļu ražotājiem** (aptuveni līdz 140 miljardiem EUR), lai atbalstītu uzņēmumus energoietilpīgās nozarēs, ar nosacījumu, ka šos līdzekļus izmanto investīcijām atjaunīgā enerģijā, energoefektivitātē vai citās dekarbonizācijas tehnoloģijās. Nesen ierosinātie mērķorientētie ārkārtas pasākumi (*SAFE* – Atbalsts enerģijai par pieņemamu cenu) saskaņā ar 2014.–2020. gada **kohēzijas politikas** noteikumiem ļautu valstu iestādēm līdz pat 40 miljardus EUR novirzīt tam, lai MVU, darba ņēmējiem un neaizsargātām māsaimniecībām palīdzētu tikt galā ar nemitīgi augošajām enerģijas cenām. Turklāt Komisija mudina dalībvalstis par prioritāti noteikt pasākumus, kas vērsti uz mēslošanas līdzekļu cenas pieņemamību un tādējādi veicina nodrošinātību ar pārtiku.

Ņemot vērā pašreizējo enerģētisko krīzi, Komisija ir ierosinājusi Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) regulā izdarīt mērķtiecīgus grozījumus, lai tajā iekļautu īpašas *REPowerEU* nodaļas, ko dalībvalstis var pievienot pašreizējiem atveseļošanas un noturības plāniem (ANP). Komisija ir izdevusi dalībvalstīm norādījumus par to, kā grozīt un papildināt to ANP ar īpašām *REPowerEU* nodaļām, kuru mērķim vajadzētu būt enerģijas ietaupījumiem, energoapgādes avotu dažādošanai un atjaunīgās enerģijas paātrinātai izvēršanai, lai aizstātu fosilo kurināmo mājokļos, rūpniecībā un elektroenerģijas ražošanā. Kā daļu no šīs dažādošanas dalībvalstis, pilnībā ievērojot principu “nenodarīt būtisku kaitējumu”, pārskatītajos plānos varētu iekļaut atbalstu ilgtspējīgai mēslošanas līdzekļu ražošanai¹³.

Saskaņā ar **pamatprogrammu “Apvārsnis Eiropa”**¹⁴ pašreizējās daudzgadu finanšu shēmas periodam, proti, 2021.–2027. gadam, ir mobilizētas mērķorientētas investīcijas aptuveni 9 miljardu EUR apmērā, kas paredzētas 6. kopas darba programmām, partnerībām un misijām pārtikas, bioekonomikas, dabas resursu, lauksaimniecības un

¹² Padomes Regula (ES) 2022/1854 (2022. gada 6. oktobris) par ārkārtas intervenci augsto enerģijas cenu problēmas risināšanai.

¹³ Komisijas 2021. gada 12. februāra paziņojums “Tehniskie norādījumi par principa “nenodarīt būtisku kaitējumu” piemērošanu” (2021/C58/01).

¹⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/695 (2021. gada 28. aprīlis), ar ko izveido pētniecības un inovācijas pamatprogrammu “Apvārsnis Eiropa”, nosaka tās daļības un rezultātu izplatīšanas noteikumus un atceļ Regulas (ES) Nr. 1290/2013 un (ES) Nr. 1291/2013.

vides jomā. Tiek lēsts, ka pamatprogrammas “Apvārsnis Eiropa” pirmajos divos gados ar mēslošanas līdzekļiem lauksaimniecībā ir saistīti vairāk nekā 35 projekti, kuru budžets ir aptuveni 180 miljoni EUR, to vidū projekti par barības vielu budžeta optimizāciju, alternatīviem mēslošanas līdzekļiem un dabā balstītiem un agroekoloģiskiem risinājumiem barības vielu pārvaldībā. Finansējums tiek piešķirts arī misijas “Augsnes kurss Eiropai” satvarā. Viens no tās konkrētajiem mērķiem ir mazināt augsnes piesārņojumu un mērķtiecīgi rīkoties, lai samazinātu mēslošanas līdzekļu izmantojumu un barības vielu zudumus.

Komisija 2023. gadā uzsāks jaunu Eiropas Inovācijas padomes uzdevumu lauksaimniecības izturētspējas jomā; tā budžets būs 65 miljoni EUR, ko izmantos *AgTech* jaunuzņēmumu atbalstam, lai tie varētu strauji izstrādāt dziļo tehnoloģiju inovācijas ar mērķi uzturēt un uzlabot kultūraugu ražību ar vidi saudzējošām tehnoloģijām, īpaši mēslošanas jomā.

Bez tam **Emisiju tirdzniecības sistēmas (ETS) inovāciju fonds** nodrošina finansējumu inovatīviem demonstrējumu projektiem, kas palīdz sasniegt aprites ekonomikas mērķus, kuri saistīti ar materiālu, tai skaitā barības vielu, atgūšanu no atkritumiem un notekūdeņiem.

2.6. Organiskie mēslošanas līdzekļi

Minerālmēslojuma aizstāšana ar organisko mēslojumu ir daļa no risinājuma, kā **samazināt ES atkarību no gāzes**, un to sekmē arī ES bioloģiskās lauksaimniecības mērķis (25 % lauksaimniecības zemes platības līdz 2030. gadam¹⁵). Tas palīdzēs samazināt mēslošanas līdzekļu oglekļa pēdu.

Kopš 2022. gada jūlija ar **Mēslošanas līdzekļu regulu**¹⁶ (MLR) ir atvērts vienotais tirgus, jo īpaši attiecībā uz mēslošanas līdzekļiem, kas ražoti no atgūtiem atkritumiem un blakusproduktiem, kuri pieejami ES. Tā **veicina zaļas un apritīgas alternatīvas**, kas mēslošanas līdzekļu ražošanā aizstāj dabasgāzi un izrakteņus. Specializēti ES mēslošanas līdzekļi, piemēram, mēslošanas līdzekļi ar inhibitoriem, mēslošanas līdzekļi ar kontrolētu izdalīšanos un augu biostimulatori, palielinās izmantojuma efektivitāti un tādējādi samazinās optimālai ražībai vajadzīgo mēslošanas līdzekļu daudzumu. Nozīmīgu tālāko progresu iezīmēs gaidāmā ražošanas ķēdes beigu punktu noteikšana saskaņā ar Regulu par dzīvnieku izcelsmes blakusproduktiem – tas ir priekšnoteikums, lai saskaņā ar MLR varētu piešķirt piekļuvi tirgum.

Lai palīdzētu sasniegt **stratēģijas “No lauka līdz galdam”** mērķus, jāizstrādā metodes, kā **no barības vielu efektīvas reciklēšanas no organiskajiem atkritumiem** (tādiem kā

¹⁵ Bioloģiskajā lauksaimniecībā nav atļauts izmantot sintētiskos mēslošanas līdzekļus.

¹⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/1009 (2019. gada 5. jūnijs), ar ko nosaka noteikumus par to, kā tirgū dara pieejamus ES mēslošanas līdzekļus.

kūtsmēsli, anaerobās noārdīšanas produkti, dūņas un citi organiskie atkritumi) nonākt līdz atjaunīgu biobāzētu mēslošanas līdzekļu ražošanai. Svarīgs elements šajā ziņā ir bioatkritumu nodalīšana un savākšana. Labāka organisko atkritumu izmantošana vietējā līmenī ne vien nāk par labu videi, bet sagādā arī ekonomisku labumu lopkopjiem un lauksaimniekiem, kas audzē laukaugus, un tā samazinās Eiropas lauksaimniecības atkarību no trešo valstu izcelsmes minerālmēsliem. 2022. gada 26. oktobrī Komisija pieņēma pārskatīto Komunālo notekūdeņu attīrīšanas direktīvu¹⁷, kas ietver stingrākus pienākumus no notekūdeņiem atgūt barības vielas, kuras pēc tam var atkalizmantot lauksaimniecībā.

Kūtsmēsli un pārstrādātu kūtsmēsli izmantošana¹⁸ saskaņā ar Nitrātu direktīvu var palīdzēt lauksaimniekiem samazināt svārstīgo minerālmēslojuma cenu ietekmi un noslēgt barības vielu ciklus¹⁹. Bioatkritumu apritīga izmantošana par mēslošanas līdzekļiem tiks apspriesta Komisijas **Integrētas barības vielu pārvaldības plānā**, kura pieņemšana plānota 2023. gada sākumā. Šajā kontekstā Komisija arī novērtēs tālākus regulatīvus un neregulatīvus pasākumus, kas veicami, lai varētu plašāk izmantot no kūtsmēsliem atgūtas barības vielas.

2.7. Alternatīvi amonjaka un karbamīda importa piegādes avoti un ievedumtās apturēšana

Dažādot importēto mēslošanas līdzekļu un starpproduktu piegādes avotus, lai nodrošinātu mēslošanas līdzekļu pieejamību, ir pragmatiska reakcija uz ražošanas apcirpšanu ES, īpaši reģionos, kuros ir piemēroti savienojumi ar ostām. Šajā ziņā ES brīvās tirdzniecības nolīgumi (BTN) veicina galveno tirdzniecības partneru piekļuvi mēslošanas līdzekļiem. Tas nemazina ES stratēģisko ieinteresētību dzīvotspējīgā mēslošanas līdzekļu ražošanas nozarē ES.

Lai kompensētu no Krievijas un Baltkrievijas nepiegādātos daudzumus, Komisija ir vērsusies pie **alternatīviem mēslošanas līdzekļu piegādātājiem**. Par alternatīviem

¹⁷ Padomes Direktīva 91/271/EEK (1991. gada 21. maijs) par komunālo notekūdeņu attīrīšanu.

¹⁸ JRC 2020, “REcovered Nitrogen from manURE” – tehniski priekšlikumi par tādu pārstrādātu kūtsmēsli drošu izmantošanu, kas pārsniedz Nitrātu direktīvā noteikto nitrātu jutīgo zonu robežvērtību; Kopīgā pētniecības centra 2020. gada ziņojumā (ar nosaukumu “RENURE”) secināts, ka ir panākts ievērojams progress tādu tehnoloģiju izstrādē, kas samazina izskalošanos no pārstrādātiem kūtsmēsliem. Tomēr pieejamās tehnoloģijas var radīt produktus ar lielākām amonjaka emisijām nekā dažiem minerālmēsliem, piemēram, kalcija amonija nitrātam un amonija nitrātam, lai gan tās ir zemākas nekā kūtsmēsliem un līdzīgas vai zemākas nekā karbamīdam. Tāpēc RENURE produktu izmantošanai būtu jāpiemēro stingras prasības attiecībā uz izkļedēšanas praksi, pilnībā ievērojot Nitrātu direktīvas kritērijus.

¹⁹ Padomes direktīva (1991. gada 12. decembris) attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskās izcelsmes nitrāti. Nitrātjutīgās zonās minerālmēslus var aizstāt ne tikai ar kūtsmēsliem, bet arī ar pārstrādātiem kūtsmēsliem, nepārsniedzot Nitrātu direktīvā noteiktos ierobežojumus (170 kg/ha gadā), lai nepieļautu tālāku piesārņošanu.

slāpekļa mēslošanas līdzekļu avotiem ir identificētas Omāna, Turkmenistāna un Katara. Šo ārpussavienības valstu ekonomika gūs labumu no šāda importa, jo palielināsies izaugsme un nodarbinātība. Imports no Ēģiptes un Alžīrijas jau ir būtiski audzis (attiecīgi par nepilniem 20 % un 40 %), un pastāv reālas izredzes, ka 2022. gadā Ēģipte aizstās Krieviju kā galvenais ES importa avots.

Slāpekļa mēslošanas līdzekļu importam ES tiek piemērots **vislielākās labvēlības nodoklis**, kura likme ir 6,5 %²⁰. Komisija ir ierosinājusi līdz 2024. gada beigām apturēt šo tarifu piemērošanu diviem galvenajiem slāpekļa mēslošanas līdzekļu ražošanā izmantotajiem starpproduktiem, t.i., amonjakam un karbamīdam²¹. Tas risinātu problēmas, kas saistītas ar amonjaka un karbamīda pieejamību un cenas pieņemamību, un veicinātu importa dažādošanu. Šo priekšlikumu patlaban apspriež Padomē. Pēc izmeklēšanas par dempingu, kas kaitēja ES rūpniecībai, Komisija 2019. gadā noteica **antidempinga maksājumus** karbamīda un amonija nitrāta maisījuma importam no Krievijas, Trinidādas un Tobāgo un Amerikas Savienotajām Valstīm. 2022. gada 26. oktobrī Komisija nolēma šos maksājumus neapturēt²².

2.8. Pasākumi ar mērķi garantēt gāzes piegādes drošību un cenas pieņemamību

Pagājušajā gadā Komisija ir spērusi izšķirošus soļus, lai garantētu gāzes piegādes drošību un stabilizētu gāzes tirgus. 2021. gada 13. oktobrī Komisija publicēja norādījumus dalībvalstīm ("**enerģijas cenu instrumentu kopums**"), kuru mērķis ir novērst cenu pieauguma tūlītējo ietekmi un vēl vairāk stiprināt noturību pret tālākiem satricinājumiem²³.

Ar 2022. gada 18. maija **plānu REPowerEU** tika ieviesti pasākumi, kuru uzdevums ir dekarbonizēt gāzes tirgu un veicināt atjaunīgās gāzes izmantošanu, kā arī enerģijas ietaupījumus, energoapgādes avotu dažādošanu un atjaunīgās enerģijas paātrinātu izvēršanu, lai tādā veidā ierobežotu piegādes traucējumu ietekmi un kontrolētu enerģijas cenas.

Ar 2022. gada jūlija paziņojumu "**Taupīsim gāzi, lai ziemā nepietrūkst**"²⁴ Komisija pastiprināja ES gatavību šai ziemai. **Pieprasījuma samazināšanas pasākumi**, kā arī

²⁰ Saskaņā ar brīvās tirdzniecības nolīgumiem vairākām mēslošanas līdzekļu eksportētājvalstīm, piemēram, Marokai, Ēģiptei, Alžīrijai, Tunisijai, Trinidādai un Tobāgo, ir beznodokļu piekļuve ES.

²¹ Priekšlikums Padomes regulai, ar ko groza I pielikumu Regulai (EEK) Nr. 2658/87 par tarifu un statistikas nomenklatūru un kopējo muitas tarifu, 2022. gada 19. jūlijs, COM(2022) 359.

²² Komisijas Īstenošanas lēmums (ES) 2022/2070 (2022. gada 26. oktobris), C/2022/7826.

²³ Komisijas 2021. gada 13. oktobra paziņojums "Augošās enerģijas cenas: pretdarbības un atbalsta instrumenti", COM(2021) 660 final.

²⁴ Komisijas 2022. gada 17. jūlija paziņojums "Taupīsim gāzi, lai ziemā nepietrūkst", COM(2022) 360 final.

saskaņā ar Gāzes uzglabāšanas regulu veiktie centieni sasniegt un pat pārsniegt Savienības gāzes uzglabāšanas mērķrādītājus ir bijuši sekmīgi. Lai gan cenas joprojām ir vēsturiski ļoti augstā līmenī, salīdzinājumā ar 2022. gada augustā sasniegto maksimumu tās ir kritušas. Komisija dalībvalstīm ir sniegusi norādījumus par nozarēm, kas, no sociālā skatpunkta raugoties, ir atzītas par kritiski svarīgām vai stratēģiskām, lai tās varētu attiecīgi prioritizēt. Pārtikas nozare ir atzīta par kritiski svarīgu nozari, bet mēslošanas līdzekļu nozare par nozari, kas apgādā visā ES **sociāli kritiski svarīgo lauksaimniecības nozari**. Komisija norāda, ka gāzes normēšanas gadījumā **dalībvalstis nacionālajos ārkārtas rīcības plānos par prioritāti var noteikt mēslošanas līdzekļu ražotājiem dodamu nepārtrauktu un netraucētu piekļuvi dabasgāzei**.

Komisija pavisam nesen, 2022. gada 18. oktobrī, ir ierosinājusi jaunu ārkārtas regulējumu²⁵, lai risinātu jautājumu par augstajām gāzes cenām ES un nodrošinātu piegādes drošību šajā ziemā. Tas tiks panākts ar kopīgu gāzes iepirkumu, cenu ierobežošanas mehānismiem, jauniem pasākumiem attiecībā uz caurskatāmu infrastruktūras izmantojumu un solidaritāti starp dalībvalstīm, kā arī nerimtīgiem centieniem samazināt pieprasījumu pēc gāzes. Šie jaunie pasākumi palīdzēs vēl vairāk **mīkstināt cenu spiedienu, ko izjūt Eiropas iedzīvotāji un rūpniecība**, un vienlaikus garantēs piegādes drošību un funkcionējošu iekšējo tirgu.

2.9. Zaļā amonjaka un biometāna ražošanas veicināšana

Slāpekļa mēslošanas līdzekļu sakarā jānorāda, ka **amonjaka ražošana, kurā izmanto atjaunīgu, mazoglekļa un citu nefosilu ūdeņradi**, ir tehnoloģija, kas sola vērā ņemami samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas no mēslošanas līdzekļu ražošanas procesa. Turklāt atjaunīgā ūdeņraža izmantošana likvidētu ES atkarību no dabasgāzes mēslošanas līdzekļu ražošanas vajadzībām. Lai gan tiek īstenoti daudzi liela mēroga projekti, ievērojamus mēslošanas līdzekļu daudzumus tie sāks ražot tikai no 2025. gada.

Joprojām pastāv problēmas, kuras saistītas ar amonjaka ražošanas izvēršanu, pamatojoties uz atjaunīgo ūdeņradi, un pie kurām pieder infrastruktūras trūkums, vajadzība paātrināt atļauju piešķiršanas procedūru un pieņemt tiesisko regulējumu, kas joprojām ir izstrādes procesā. Plānā **REPowerEU** ir izklāstītas vairākas darbības, kas veicamas šo problēmu risināšanai. Gāzes cenām augot, šie projekti kļūst komerciāli dzīvotspējīgi salīdzinājumā ar amonjaku, kura ražošanā izmanto dabasgāzi, un tas paātrina to ieviešanu. Lai palīdzētu izvērst ES atjaunīgā ūdeņraža ekonomiku, tiks izveidota jauna Eiropas Ūdeņraža banka, kas investēs 3 miljardus EUR, lai aktivizētu ūdeņraža tirgu ES, arī saskaņojot piedāvājumu un pieprasījumu.

²⁵ Priekšlikums Padomes regulai “Solidaritātes veicināšana ar labāk koordinētiem gāzes iepirkumiem, gāzes plūsmu pāri robežām un uzticamiem cenu etaloniem”, COM(2022) 549 final.

Papildus valsts atbalsta krīzes pagaidu regulējumam Komisija nesen ir pārskatījusi un modernizējusi **valsts atbalsta instrumentu kopumu**²⁶, ko dalībvalstis var izmantot, lai atbalstītu gan Eiropas slāpekļa mēslojuma rūpniecības pāreju uz atjaunīgu elektroenerģiju vai atjaunīgu ūdeņradi, gan vietējus barības vielu apritīgas rekuperācijas projektus, ja vien relevantie nosacījumi ir izpildīti.

Komisija centīsies nodrošināt stabilu un funkcionējošu normatīvo vidi, kas reglamentē atjaunīga un mazoglekļa ūdeņraža ražošanu, un tādā veidā gādāt par to, ka no atjaunīga un mazoglekļa ūdeņraža ražotu mēslošanas līdzekļu tirgus var strauji attīstīties. Komisija drīzumā saskaņā ar Direktīvu (ES) 2018/2001 publicēs divus deleģētos aktus, ar ko izveido tiesisko regulējumu nebioloģiskas izcelsmes atjaunīgām degvielām.

Biometānam piemīt daudzsološs gāzes aizstāšanas potenciāls, sevišķi jomās, kur atjaunīgais ūdeņradis būtu mazāk konkurētspējīgs. Kā norādīts *REPowerEU*, ilgtspējīgas biometāna ražošanas izvēršana, kuras rezultātā produkcija līdz 2030. gadam sasniegtu 35 miljardus m³, ir izmaksu ziņā efektīvs ceļš, kā sasniegt ES ieceri samazināt dabasgāzes importu no Krievijas. Tā ne tikai sagādās atjaunīgu enerģiju un palielinās lauksaimnieku ienākumus, bet arī radīs jaunu organisko mēslošanas līdzekļu piegādes plūsmu. 2022. gada 28. septembrī tika uzsākta **Eiropas Biometāna industriālā partnerība**, kuras mērķis ir līdz 2030. gadam ik gadu saražot un izmantot biometānu 35 miljardu m³ apmērā.

Turklāt Komisija izskatīs pasākumus, kas laikā, kamēs norit pāreja uz pilnībā dekarbonizētu ekonomiku, var **veicināt zaļo mēslošanas līdzekļu konkurētspēju tirgū**.

3. MĒSLOŠANAS LĪDZEKĻU PIEEJAMĪBAS UN CENAS PIENĒMAMĪBAS NODROŠINĀŠANA PASAULĒ

3.1. ES atbalsts daudzpusējām un divpusējām iniciatīvām

Uz sistēmisko satricinājumu, ko radījusi Krievijas agresija pret Ukrainu, Eiropas Savienība ir reaģējusi ātri, uzsākot Eiropas komandas reakciju uz globālo nenodrošinātību ar pārtiku, kura ietver šādus četrus darbības virzienus: 1) solidaritāte, 2) ražošana, 3) tirdzniecība un 4) daudzpusīgums. Tiek lēsts, ka kopumā Eiropas Savienība līdz 2024. gadam pārtikas nodrošinājuma un ilgtspējīgu pārtikas sistēmu atbalstam novirzīs 7,7 miljardus EUR. ES cita starpā atbalsta pasākumus, kuru mērķis ir uzlabot augsnes veselību, kā arī veicināt mēslošanas līdzekļu optimālāku un ilgtspējīgāku izmantošanu.

²⁶ “Pamatnostādnes par valsts atbalstu klimata, vides aizsardzības un enerģētikas pasākumiem”, 2022. gada 18. februāris, C/2022/481; “Pētniecībai, izstrādei un inovācijai piešķiramā valsts atbalsta nostādnes”, 2022. gada 19. oktobris, C(2022) 7388 final.

Komisija atzīst darbu, ko veic ANO vadītā Globālās krīzes reakcijas grupa pārtikas, enerģētikas un finanšu jautājumos, kā arī citas starptautiskas iniciatīvas, tādas kā G7 Globālā pārtikas nodrošinājuma alianse, aicinājums rīkoties un *FARM*. Šīs iniciatīvas ietver pasākumus, kas veicami, lai novērstu mēslošanas līdzekļu deficītu, šajā nolūkā saglabājot tirgu atvērtību un vairoties no eksporta ierobežojumiem, uz laiku palielinot mēslošanas līdzekļu ražošanas apjomu, lai kompensētu deficītu, atbalstot inovāciju mēslošanas līdzekļu jomā un rosinot metodes, kas uzlabo mēslošanas līdzekļu efektivitāti.

Divpusējās sarunās ar stratēģiskiem partneriem Komisija stiprina **daudzpusējo pieeju**. Piemēram, 2021. gada novembrī kopā ar Amerikas Savienotajām Valstīm izveidotā Lauksaimniecības sadarbības platforma pievēršas tādiem svarīgiem jautājumiem kā tam, ka trūkst uzticamas informācija par piedāvājumu un pieprasījumu starptautiskajos tirgos, vajadzībai uzlabot augkopības efektivitāti un barības vielu izmantojumu un iespējām pilnveidot ražošanas prakses, izmantojot datus un precīzo izkliedēšanu. Komisija un Kanāda rīkos kopīgu pasākumu par mēslošanas līdzekļu ilgtspējīgu izmantošanu, galveno uzmanību pievēršot lietojuma optimizācijai un jaunu produktu izstrādei.

Komisija pievienosies **Globālajam mēslošanas līdzekļu izaicinājumam (*Global Fertiliser Challenge*)**, kas 2022. gada jūnijā aizsākts Lielāko tautsaimniecību forumā. Ar šo iniciatīvu iecerēts stiprināt pasaules nodrošinātību ar pārtiku un mazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas lauksaimniecībā, palīdzot mazināt mēslošanas līdzekļu deficītu, šajā nolūkā **uzlabojot barības vielu pārvaldību, palielinot mēslošanas līdzekļu izmantojuma efektivitāti, ieviešot alternatīvas lauksaimnieciskās prakses un minerālmēslojuma alternatīvas**; patlaban tiek apzinātas konkrētas darbības, kas palīdz sasniegt iniciatīvas mērķus.

Papildus Krievijas iebrukuma ietekmei globālos mēslošanas līdzekļu tirgus spēcīgi ir ietekmējuši arī tirgus traucējumi. Tādas galvenās ražotājvalstis kā Krievija un Ķīna ir noteikušas eksporta ierobežojumus, kas ir ietekmējuši 20 % pasaules mēslošanas līdzekļu tirdzniecības (barības vielu izteiksmē)²⁷. Sadarbojoties ar partneriem un starptautiskām organizācijām, ES pieliek visas pūles, lai no šādiem tirdzniecības ierobežojumiem vairītos.

3.2. Atbalsts partnervalstīm: ilgtspējīga augsnes auglības pārvaldība un lauksaimnieku ražošanas jauda

Minerālmēsli patērīnš uz hektāru aramzemes pasaulē vērā ņemami atšķiras²⁸. **Dažādotas lauksaimnieciskās prakses**, piekļuve ūdenim, pielāgota apmācība un lauku konsultāciju

²⁷ IFPRI pārtikas tirdzniecības politikas izsekoātājs, <https://www.ifpri.org/project/covid-19-food-trade-policy-tracker>.

²⁸ No 20 kg/ha Subsahāras reģionā līdz 77 kg/ha Ziemeļāfrikā, 125 kg/h Ziemeļamerikā, 155 kg/ha Eiropā, 171 kg/ha Latīņamerikā un 294 kg/ha Austrumāzijā (Pasaules Banka, 2018).

pakalpojumi, nodrošinātas tiesības uz zemi, taisnīga piekļuve kvalitatīvām sēklām un piekļuve kredītiem ir dažas no galvenajām svirām, kas atbalsta lauksaimnieku ražošanas un izturēspējas stratēģijas. Šie faktori ir ļoti svarīgi, sevišķi apgabalos, kur zemes degradācijas dēļ mēslošanas līdzekļu iedarbība ir vāja.

Šādā kontekstā un saskaņā ar stratēģiju “No lauka līdz galdam” un Biodaudzveidības stratēģiju Komisija ir apņēmusies visā pasaulē bruģēt ceļu **inovatīvām pieejām, kas atbalsta integrētu augsnes auglības pārvaldību**, izmantojot daudzveidīgus augsnes auglības risinājumus, kuri pielāgoti konkrētai vietai un veicina ilgtspējīgus ražības pieaugumus. Dažādotas agroekosistēmas, augstāks augsnes organiskās vielas saturs un labāka barības vielu cikla pārvaldība i) palielina noturību pret klimata pārmaiņām, ii) uzlabojot oglekļa uzglabāšanu augsnē, veicina klimata pārmaiņu mīkstināšanu un iii) sekmē biodaudzveidības saglabāšanu.

Lai gan ne visi lauksaimnieki valstī tiek ietekmēti vienādā veidā un apmērā, ES, investējot alternatīvās, pie kuriem pieder organiskie mēslošanas līdzekļi, un arī **ilgtspējīgā lauksaimniecībā un augsnes auglības pārvaldībā**, palīdz saviem partneriem mazināt atkarību no importētiem mēslošanas līdzekļiem un atkarību no minerālmēslojuma. Tas ir būtiski, lai, sasaucoties ar ANO 2021. gada samitu par pārtikas sistēmām, izvērstu valstu virzītas nacionālo pārtikas sistēmu pārveides ceļus. Šim nolūkam noderēs vairākas intervences, ko finansēs no instrumenta *NDICI*²⁹ – “Eiropa pasaulē”, arī ar 225 miljoniem EUR no jaunā Pārtikas un noturības mehānisma Ziemeļāfrikas un Tuvo Austrumu valstīm, kā arī no nesen izziņotā ĀKK valstu attīstībai paredzētā atbalsta 600 miljonu EUR apmērā no EAF rezervēm un Pārtikas un noturības mehānisma. Konkrētāk, ES:

- veicinās dialogu un dalīšanos pieredzē, atbalstīs pētniecības un inovācijas pasākumus, jo īpaši valstīs ar lielu mēslošanas līdzekļu izmantojumu un/vai zemu barības vielu izmantošanas efektivitāti;
- cieši sadarbosies ar lauksaimnieku organizācijām konkrētās agrovērtības ķēdēs un sistemātiski sasaistīs tās ar lauksaimniecības pētniecības organizācijām un privāto sektoru, cita starpā balstoties uz *DeSIRA* un *GCCA+* portfeļiem³⁰;
- veicinās agroekoloģiskas pieejas, tai skaitā konkrētām vērtības ķēdēm un kultūraugiem, un ilgtspējīgas lauksaimnieciskās prakses, kas ir būtiskas augsnes auglības uzlabošanai un uzturēšanai (pākšaugi un proteīnaugi, sedzējaugi, agromežsaimniecība, jauktā lopkopība utt.). Piemēram, saskaņā ar reģionālo Pārtikas un noturības mehānismu, kuram atvēlēti 225 miljoni EUR, šādi pasākumi tiks īstenoti Marokā, Tunisijā, Ēģiptē, Jordānijā, Jordānijā, Libānā un Sīrijā;

²⁹ Kaimiņattiecību, attīstības sadarbības un starptautiskās sadarbības instruments.

³⁰ *DeSIRA*: Lauksaimnieciskā pētniecība viedas inovācijas attīstībai; *GCCA+*: Pasaulē klimata pārmaiņu alianse+.

- mazo lauksaimnieku piekļuvi mēslošanas līdzekļiem un to izmantošanas efektivitāti uzlabos ar pārredzamiem un mērķorientētiem instrumentiem (tādiem kā e-kuponi, līdzmaksājumu shēmas, mikrodevu izmantošana efektivitātes palielināšanai), efektīviem konsultāciju pakalpojumiem (par barības vielu bilances aprēķināšanu, dažādu barības vielu avotu mobilizēšanu) un uzlabotām publiskā sektora programmām, kas subsidē tādus ielaides resursus kā minerālie un organiskie mēslošanas līdzekļi;
- veicinās jau pastāvošās stratēģiskās partnerības, jo īpaši ar *CGIAR*³¹, Starptautisko Lauksaimniecības attīstības fondu (*IFAD*) un *FAO*, nolūkā stiprināt ilgtspējīgu augsnes auglības pārvaldību un sekmēt agroekoloģiskas pieejas.

Līdztekus ES tiecas vēl vairāk stiprināt **humāno palīdzību pārtikas jomā**, kas 2022. gadā jau pārsniegusi 900 miljonus EUR. Tas ir par aptuveni 55 % vairāk nekā pagājušajā gadā un gandrīz par 80 % vairāk nekā 2020. gadā. Līdzekļi tiks izmantoti, lai stiprinātu neaizsargāto iedzīvotāju pārtikas nodrošinājumu un uzturu, turklāt kārtība atšķirsies atkarībā no valsts un reģionālā konteksta (tieša pārtikas palīdzība natūrā/naudā, tai skaitā dažādiem mērķiem paredzēta skaidra nauda, uzturs).

3.3. Tirgus pārredzamība un G20 Lauksaimniecības tirgus informācijas sistēma (*AMIS*)

ES turpinās veicināt tirgus pārredzamību, lai nodrošinātu tirgu stabilitāti un novērstu tirgus traucējumus un cenu kāpumu. Komisija atzinīgi vērtē G20 *AMIS* tvēruma attiecināšanu uz mēslošanas līdzekļu tirgu un ir apņēmusies sniegt visus *AMIS* sekretariātam vajadzīgos datus un atbalstu. Šajā sakarā Komisija kopīgi ar dalībvalstīm pēta iespējas palielināt *AMIS* finansējumu.

3.4. Mēslošanas līdzekļu globālās tirdzniecības atvieglošana

Kā norādīts Komisijas 23. marta paziņojumā, ES turpinās iestāties pret pasākumiem, kas ierobežo vai aizliedz mēslošanas līdzekļu eksportu. ES turpinās cieši sadarboties ar citām valstīm starptautiskos forumos (jo īpaši PTO, G7, *FAO*), lai cīnītos pret mēslošanas līdzekļu tirdzniecības ierobežojumiem vai eksporta aizliegumiem un nodrošinātu atvērtu, pārredzamu un paredzamu tirdzniecības vidi. Šajā ziņā ES veicinās darbības, kas uzlabo pārredzamību attiecībā uz eksporta ierobežojumiem, arī tiem, kas noteikti mēslošanas līdzekļiem, un tādā veidā īsteno saistības, kuras tā uzņēmusies saskaņā ar deklarāciju par pārtikas trūkumu, par ko panākta vienošanās pēdējā PTO ministru sanāksmē.

ES un Ukrainas solidaritātes joslu izveidotie jaunie un paplašinātie loģistikas maršruti ir kļuvuši par būtiskiem Ukrainas eksporta koridoriem gan lauksaimniecībā, gan citās nozarēs. Ar ANO starpniecību izveidotā **Melnās jūras reģiona graudu iniciatīva** kopš

³¹ Lauksaimniecības starptautiskās pētniecības konsultatīvā grupa.

augusta ir palīdzējusi atsākt graudu pārvadājumus no Ukrainas Melnās jūras ostām. Laikā no maija līdz oktobrim abas iniciatīvas kopā ir devušas iespēju eksportēt vairāk nekā 22 miljonus tonnu Ukrainas graudu, eļļas augu sēklu un saistīto produktu. Liela daļa šo lauksaimniecības preču ir nonākusi partnervalstīs, kurām tās ir nepieciešamas.

Tajā pašā laikā ES **agropārtikas nozari un mēslošanas līdzekļus būtībā ir atbrīvojuši no restriktīvajiem pasākumiem, kas vērsti pret Krieviju**³². Tā kā šīs sankcijas nav eksteritoriālas, tās nepiemēro ārpus savienības valstu uzņēmumiem vai privātpersonām, kas darbojas tikai ārpus ES. Turklāt tās ļauj ES uzņēmējiem vai caur ES teritoriju pārvietot kālija mēslošanas līdzekļus, kuru izcelsme ir Krievija vai kuri no Krievijas tiek eksportēti uz ārpus savienības valstīm³³. Ir atļauts finansējums vai finansiāla palīdzība, kas saistīta ar šādiem pārvadājumiem, kā arī apdrošināšanas pakalpojumu sniegšana. Turklāt ES sankcijas ietver arī īpašus noteikumus, kas nodrošina, ka darījumi ar Krievijas lauksaimniecības produktiem, tai skaitā mēslošanas līdzekļiem, var netraucēti turpināties. Komisija šajā sakarā ir izdevusi norādījumus, lai palīdzētu dalībvalstīm rezultatīvi un vienādi īstenot ES sankcijas, kas agropārtikas nozarei ir ārkārtīgi svarīgi. Turklāt Komisija turpina cieši sadarboties ar dalībvalstīm un starptautiskām organizācijām, lai nodrošinātu, ka kompetento iestāžu norādījumi un to īstenošana ir pārredzama un konsekventa, tātad ļauj nozarei uzturēt funkcionālas piegādes ķēdes, pilnībā ievērojot ES sankcijas, un veicina mēslošanas līdzekļu pieejamību lauksaimniekiem. ES sankcijām ir skaidrs mērķis: atturēt Krieviju no agresijas kara Ukrainā un reaģēt uz to. Šā iemesla dēļ ES sankcijas nosaka ierobežojumus dažām svarīgām ekonomikas nozarēm, lai vērā ņemami samazinātu ieņēmumus, kas tiek izmantoti Krievijas kara mašīnas finansēšanai, un iesaldēt karu atbalstošo personu un subjektu aktīvus. Tomēr, pretēji Krievijas propagandas vēstījumam, šie mērķi nav nesavienojami ar pārtikas nodrošinājumu.

3.5. Risināt jautājumu par cenas pieņemamību, uzlabojot fiskālo telpu

Augstākas pārtikas produktu un mēslošanas līdzekļu importa cenas un piegādes ķēžu pārrāvumi, ar ko saskaras pārtikas importētāji, kā arī ieņēmumu zaudējumi, ar ko saskaras daži pārtikas eksportētāji, dažu trešo valstu **maksājumu bilances neatliekamās vajadzības** palielina vēl vairāk. ES 100 miljonu EUR ieguldījums SVF Nabadzības mazināšanas un izaugsmes trasta fondā (*PRGT*) un tā sviras efekts palīdzēs mazāk aizsargātām valstīm, kuru importa izdevumi ir pieauguši. SVF nesen izveidojis Pārtikas piegāžu satricinājumu finansēšanas instrumentu (*Food Shock Window*). ES šo instrumentu atbalsta, veicot ieguldījumu *PRGT*, jo tas palīdz ĀKK valstīm (galvenokārt valstīm ar zemiem ienākumiem) piekļūt koncesiju aizdevumiem, lai mīkstinātu pārtikas krīzes sekas. Turklāt, izmantojot jauno Pārtikas nodrošinājuma un noturības mehānismu

³² Vienīgais ierobežojums, kas patlaban ir spēkā attiecībā uz Krieviju, attiecas uz dažu kālija mēslošanas līdzekļu importu ES, tomēr tam ir noteikta liela kvota, kas balstās uz iepriekšējo patēriņu. Relevantas ir arī sankcijas, kas attiecas uz konkrētām personām.

³³ Tas neskar dalībvalstu spēju veikt pasākumus, kas vajadzīgi, lai aizsargātu nacionālās drošības intereses.

225 miljonu EUR apmērā, ES cita starpā atbalstīs maksājumu bilances stabilizāciju dienvidu kaimiņreģiona valstīs, un šis atbalsts būtu jāturpina arī 2023. gadā.

3.6. Stiprināt partnerības ar starptautiskām finanšu iestādēm

ES meklēs veidus, kā stiprināt partnerības un attīstīt **inovatīvas un ilgtspējīgas investīcijas lauksaimniecības nozarē**, *Global Gateway* ietvaros pastiprinot sadarbību ar starptautiskām finanšu iestādēm kā daļu no Eiropas komandas vispusīgās reakcijas, tai skaitā izmantojot arī Eiropas Fonda ilgtspējīgai attīstībai (EFIA+) atvērtās arhitektūras lauksaimniecības investīciju logu. EFIA+ atbalsta klimatiski viedas lauksaimniecības sistēmas un noturīgas vērtības ķēdes. Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas (ERAB) portfelis jau aptver būtiskas investīcijas privātajā agrorūpniecības sektorā. Eiropas Investīciju banka (EIB) Starptautiskajam Lauksaimniecības attīstības fondam (IFAD) piešķirs koncesionālu aizdevumu 500 miljonu EUR apmērā, lai tas finansētu investīcijas, kas uzlabo lauksaimnieciskās ražošanas ilgtspēju un kāpina izturētspēju.

3.7. Stratēģiskā komunikācija un cīņa pret dezinformāciju

Lai ņemtu vērā partnervalstu priekšstatus un bažas, Komisija pastiprinās kopīgo paziņojumu par tās centieniem mēslošanas līdzekļu jomā daudzpusējā, reģionālā un valstu līmenī, arī ar ES delegāciju starpniecību. Vienlaikus ES, arī izmantojot tādus ES publiskos kanālus kā *EUvsDisinfo*, un sadarbojoties ar līdzīgi domājošiem partneriem G7 un NATO satvarā, turpinās uzraudzīt un apkarot Krievijas īstenoto manipulāciju ar informāciju un iejaukšanās, kuru mērķis ir atbildību par pārtikas nodrošinājuma krīzi novirzīt no tās agresijas kara pret Ukrainu.

4. SECINĀJUMI

Lai nodrošinātu nepārtrauktu pārtikas un barības ražošanu ES un pasaulē, ir vajadzīgi mēslošanas līdzekļi. Augstās gāzes cenas un Krievijas agresijas karš pret Ukrainu papildus atkarībai no neliela skaita piegādātāju, to vidū Krievijas, ir iespaidojušas mēslošanas līdzekļu pieejamību un cenas pieņemamību, tādējādi apdraudot pārtikas nodrošinājumu, jo īpaši neaizsargātākajās pasaules valstīs.

Šajā sakarā ir vajadzīgas īstermiņa darbības, kas atbalsta lauksaimniekus un mēslošanas līdzekļu ražotājus. Pie tām pieder labāka tirgus pārredzamība, mēslošanas līdzekļu ražotājiem un lauksaimniekiem domāti palīdzības pasākumi, kuriem izmanto valsts atbalstu un ES finansējumu, piemēram, KLP stratēģiskos plānus un tirgus pasākumus lauksaimniecības rezerves satvarā, mēslošanas līdzekļu importa avotu dažādošana un gāzes cenu ierobežošanas pasākumi, un vienlaikus atbalsts ilgtspējīgām lauksaimnieciskajām praksēm, kas nodrošina mēslošanas līdzekļu labāku izmantošanu un mazāku atkarību no mēslošanas līdzekļiem. Šādām darbībām arī turpmāk būtu jāatbilst ES zaļā kursa un ar to saistīto stratēģiju ilgtermiņa mērķiem.

ES turpinās sadarbīties ar dalībvalstīm, Eiropas attīstības bankām, starptautiskām organizācijām, partnervalstīm un citiem svarīgiem dalībniekiem, lai vājinātu ietekmi, kādu uz globālo pārtikas nodrošinājumu rada sliktākas iespējas mēslošanas līdzekļus iegādāties par pieņemamu cenu, un uzlabotu to izmantošanas efektivitāti. ES ir pievienojusies jaunām starptautiskām iniciatīvām, piemēram, Globālajam mēslošanas

līdzekļu izaicinājumam (*Global Fertiliser Challenge*), pastiprina partnerību ar starptautiskām finanšu iestādēm un turpinās veicināt pasākumus, kas nodrošina pasaules tirgus pārredzamību un novērš eksporta ierobežojumus.

Vidējā termiņā un ilgtermiņā mēslošanas līdzekļu piegādes grūtību, kā arī vides un klimata problēmu risināšanā nozīmīgs elements ir atbalsts pārejai uz mēslošanas līdzekļu ilgtspējīgu izmantošanu un ilgtspējīgu minerālmēslojuma alternatīvu ieviešanai. Galvenie atbalsta pasākumi būs atbalsts barības vielu reciklēšanai no atkritumu plūsmām un zaļā amonjaka ražošanas izvēršanai. Tas dos labumu lauksaimniekiem, videi un klimatam un vienlaikus mazinās ES atkarību no mēslošanas līdzekļiem, kuru ražošana balstās uz fosilo kurināmo. Tam būtu jānotiek vienlaikus ar tādu pasākumu turpināšanu kā labāka tirgus pārredzamība, importa avotu dažādošana, tirgus ierobežojumu novēršana un pasākumi, kuru mērķis ir garantēt drošu energoapgādi par pieņemamām cenām.

Šī pieeja paver iespējas arī ES partnervalstīm. ES tās atbalstīs, lai veicinātu minerālmēslojuma alternatīvas, kas balstās uz ilgtspējīgu augsnes auglības pārvaldību.

Pašreizējā krīze ir iespēja paātrināt pāreju uz ilgtspējīgu lauksaimniecību un ilgtspējīgu pārtikas sistēmu, novēršot pārmērīgu atkarību no sintētiskajiem mēslošanas līdzekļiem, un vienlaikus nodrošināt pienācīgu un cenas ziņā pieņemamu mēslošanas līdzekļu piegādi lauksaimniekiem ES un pasaulē.